

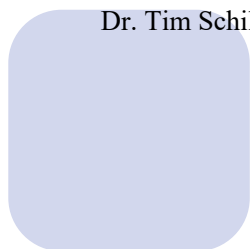
ONDERZOEK

Kansen voor stadskerken?

Evaluatie van pastorale innovatie:
deelrapport Geloofsopvoeding

Rapport nr. 651c
juni 2018

Dr. Ton Bernts
Dr. Tim Schilling

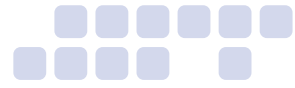

KASKI

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Achtergrond en doelstelling	5
1.2	Opzet van het onderzoek	7
1.3	Rapportage	8
2	Beschrijving van het programma Geloofsopvoeding	9
2.1	Peuter- en kleutervieringen, en kind-op-schootvieringen	9
2.1.1	Zelfbeschrijving en zelfevaluatie van doelstelling, programma, bemensing en organisatie	9
2.1.2	Onderzoek onder de deelnemers	12
2.2	Zin-in-zondagvieringen	13
2.2.1	Zelfbeschrijving en zelfevaluatie van doelstelling, programma, bemensing en organisatie	13
2.2.2	De bezoekers	15
3	Evaluatie	17
3.1	Opzet	17
3.2	Evaluatie bereik doelgroep ouders van jonge kinderen tot 6 jaar	18
3.3	Evaluatie bereik doelgroep gezinnen	20
4	Perspectieven	23

KASKI

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en doelstelling

De katholieke en protestantse volkskerken van voorheen bevinden zich al decennia in een fase van krimp. Uit diverse onderzoeken¹ blijkt dat de kerken aansluiting hebben verloren met grote groepen van de Nederlandse bevolking. In het onderzoek *Mentality en Zingeving* wordt geconstateerd dat de achterban van de Protestantse Kerk (en naar alle waarschijnlijkheid ook die van de RKK) vooral ligt in de traditionele burgerij (lager opgeleid, traditionele waarden) en in de groep van maatschappijkritische, hoger opgeleide burgers. Het onderzoek onderscheidt enkele nieuwe kansrijke doelgroepen alsmede het aanbod dat de kerk hen zou kunnen doen.

Een eerste doelgroep is die van hoogopgeleide, ‘postmoderne’ burgers, die geïnteresseerd zijn in spirituele en levensbeschouwelijke verdieping en zelfontplooiing. Voor deze burgers heeft geloof of spiritualiteit een sterk persoonlijk karakter gekregen. Het is geen drager meer van sociale identiteit, maar van persoonlijke identiteit en authenticiteit. Ervaring en beleving zijn belangrijk, evenals rituelen die sturend maar tegelijk ook open zijn. Het aanbod van heelheid en vervulling in het licht van contingentie-ervaringen is belangrijk, maar ook uitdaging en transformatie. Religie dient ook praktisch te zijn en aan te sluiten bij dagelijkse ervaringen en problemen. Religie veronderstelt niet altijd een dragende gemeenschap, maar kan ook individueel of als event in wisselende groepen beleefd worden. Tot slot heeft religie voor deze groep een beperkte of geen waarheidsaanspraak, maar veeleer een aanspraak op waarde of zin. De religieuze of spirituele mens is zoekend en twijfelend, zijn betrokkenheid wisselend.

Het tweede milieu dat in het onderzoek *Zingeving en Mentality* wordt onderscheiden, is dat van de moderne burgers, de middengroep, die minder in verdieping is geïnteresseerd maar wel behoefte aan steun en houvast blijkt te hebben in allerlei situaties in het dagelijks leven. De moderne burger blijkt niet erg bezig met levensvragen: genieten van het leven en het bereiken van een hogere sociale status zijn van groot belang. Maar achter deze buitenkant schuilen vragen en zorgen, bijvoorbeeld over gezondheid, de toekomst van kinderen, baan of omgangsvormen en relaties. Deze vragen deelt men soms met directe naasten, zoals een partner of ouder, maar vaak blijven dit soort vragen onbesproken. Ook bestaat er in deze groep een groot verlangen naar zekerheid en tradities in een tijd die voor hen vaak te snel lijkt te gaan. Traditioneel is voor deze

¹ T. Bernts & J. Berghuijs (2016). *God in Nederland*. Ten Have.

P. Jobsen & S. Metaal (2010). *Rapport Mentality en Zingeving*. Amsterdam: Motivaction.

groep vanuit de kerken pastoraat en geestelijke verzorging ontwikkeld. Dit heeft echter (inmiddels) slechts een klein bereik. Er is in dit opzicht behoefte aan een open en laagdrempelige kerk die geestelijke en morele steun kan bieden in de vorm van rituelen, *events*, opvoedingshulp, persoonlijke gesprekken, ed.

Uiteraard zijn er buiten deze twee als kansrijk genoemde doelgroepen andere groepen waarmee de kerken specifieke banden hebben. Naast de groep van betrokken kerkleden zijn dit bijvoorbeeld de kwetsbare burgers waarvoor de kerken ook diverse diaconale activiteiten uitvoeren.

In 2015 is door de R.K. Parochie Sint Eusebius te Arnhem het initiatief genomen om samen met andere stadsparochies in het Aartsbisdom Utrecht te verkennen op welke wijze er meer kan worden geïnnoveerd in pastoraat en organisatie. Innovatief pastoraat vormt binnen het beleid van het Aartsbisdom een belangrijk aandachtsgebied. Dit heeft geleid tot het project Stadskerken 2.0. Dit project beoogt een nadere verkenning en evaluatie van pastoraal innovatieve initiatieven. Leidend hierbij is de zorg van de parochies dat zij weinig investeren in de ontwikkeling van innovatief pastoraat en daarmee allerlei kansen onbenut laten om een grotere groep geïnteresseerden te bereiken en van dienst te zijn.

Zeven stadsparochies hebben interesse getoond voor het project, namelijk de parochies in Arnhem, Amersfoort, Apeldoorn, Deventer, Enschede, Utrecht en Zwolle. Zij hebben meegedacht over de selectie van de innovatieve programma's. Uiteindelijk is het onderzoek in 2017 uitgevoerd in twee parochies, namelijk in de R.K. Parochie Sint Eusebius te Arnhem en in de Heilige Lebuinusparochie te Deventer.

De organisatie van het project Stadskerken 2.0 en de begeleiding van het onderzoek is gedaan door een innovatieteam, bestaande uit drs. Mark Weering (oud-bestuurslid Eusebiusparochie), drs. Joset van Leeuwen (pastoraal werkster Eusebiusparochie), drs. Harry Bisseling (lid Adviescommissie Pastorale Organisatie van het Aartsbisdom) en dr. Ton Bernts (hoofd Kaski, Radboud Universiteit).

Het onderzoek is uitgevoerd door dr. Ton Bernts, met medewerking van dr. Elisabeth Hense (universitair docent spiritualiteit Radboud Universiteit) en dr. Tim Schilling (stafmedewerker Centrum voor Parochiespiritualiteit).

1.2 Opzet van het onderzoek

Het eerdergenoemde rapport *Zingeving en Mentality* is gebruikt om drie pastorale initiatieven te selecteren en te bezien in hoeverre deze als innovatieve programma's functioneren en eventueel verder ontwikkeld kunnen worden. Eén programma is gericht op de postmoderne doelgroep, de andere twee veeleer op de genoemde middengroep met moderne burgers. Deze programma's zijn de volgende:

- 1) *Spiritueel Centrum*: Het centrum mikt op de postmoderne doelgroep, met als doelstelling ontwikkeling van persoonlijk geloof en spirituele verdieping. In dit deelrapport is daartoe het programma van het spirituele centrum van de Walburgis in Arnhem geëvalueerd.
- 2) *Open Kerk*: het meest pregnante symbool van een laagdrempelige kerk zijn de initiatieven tot openstelling van het kerkgebouw buiten de vieringsmomenten om. Het kerkgebouw verschaft aldus een ruimte om in het leven van alledag een moment van stilte, schoonheid, bezinning of gebed te beleven, een kaarsje aan te steken of een (pastoraal) gesprek te voeren. Dit programma mikt op de brede middengroep van moderne burgers.
- 3) *Geloofsopvoeding*: Op het vlak van morele weerbaarheid en gemeenschapsvorming is ook een programma geëvalueerd van steun bij de opvoeding van kinderen via eigentijdse peuter- en kleutervieringen en via gezinsvieringen volgens een nieuw concept, namelijk 'Zin in Zondag'. Ook dit programma mikt op de brede middengroep van moderne burgers.

Aan de basis van het evaluatieproces ligt een monitoring van de programma-activiteiten en de organisatie en werkwijze. De opzet van de monitor is als volgt:

Analyse documenten	Info vanuit parochies	Enquête en bezoek
<ul style="list-style-type: none">• Programma, beleidsplannen, PR- materiaal, programma's, website	<ul style="list-style-type: none">• Aantal bezoekers/deelnemers• Vragenformulier m.b.t. doelstelling, organisatie, middelen, sterke en zwakke punten, e.a.	<ul style="list-style-type: none">• (Korte) vragenlijst bezoekers• Bezoek aan programma

1.3 Rapportage

Op basis van de monitor is een evaluatie geschreven. Daarbij is de methodiek van de SWOT-analyse² gebruikt. Allereerst zijn relevante, huidige of potentiële, doelgroepen onderscheiden. Per groep zijn vervolgens kansen en belemmeringen geformuleerd, mede op basis van de onderzoeksresultaten. Vervolgens zijn, mede op basis van de info uit de parochie, sterke en zwakke kanten van het programma Geloofsopvoeding geïnventariseerd. Kansen en belemmeringen zijn vervolgens afgezet tegen de sterke en zwakke kanten, in een zogeheten confrontatiematrix. Op grond van deze matrix zijn vervolgens een aantal speerpunten benoemd met daarbij behorende mogelijke actiepunten ter versterking en ontwikkeling van het programma.

De rapportage sluit af met de situering van het programma in de brede context van de huidige seculariserende samenleving en de daarin veranderende rol van de kerken. Dit resulteert in enkele perspectieven voor de middellange termijn, die deels ook zaken impliceren die verder gaan dan de in dit rapport gesuggereerde actiepunten.

In dit deelrapport komt de evaluatie van het programma Geloofsopvoeding aan de orde. De andere twee programma's worden in de deelrapporten a en b geëvalueerd.

² Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats. De hier gehanteerde methodiek is ontleend aan: Van der Vlugt, R. (2001). *De marketing van kunst en cultuur*. Kluwer.

2 Beschrijving van het programma Geloofsopvoeding

Onder het programma Geloofsopvoeding vallen in het kader van dit onderzoek twee verschillende activiteiten:

- Peuter- en kleutervieringen in de Eusebiusparochie (Arnhem) en kind-op-schootvieringen in de Lebuinusparochie (Deventer). Deze zijn gericht op kinderen tot 6 jaar.
- Een relatief nieuw initiatief voor gezinsvieringen, namelijk Zin-in-Zondag in de Lebuinusparochie.

2.1 Peuter- en kleutervieringen, en kind-op-schootvieringen

2.1.1 Zelfbeschrijving en zelfevaluatie van doelstelling, programma, bemensing en organisatie

In deze paragraaf worden de doelstelling, programma, bemensing en organisatie beschreven en geëvalueerd zoals de programmaleiding deze zelf ziet. Het betreft bijna uitsluitend informatie over de peuter- en kleutervieringen. Waar het ook de kind-op-schootvieringen betreft, wordt dit uitdrukkelijk vermeld.

Doelstelling

Binnen de samenleving ziet de programmagroep een groep van religieus en deels ook kerkelijk geëngageerde ouders met jonge kinderen. Zij hebben aandacht voor de geloofsopvoeding van hun kinderen. Scholen doen daar vaak niet veel (meer) aan en ouders vinden het zelf ook lastig. ER bestaat derhalve een specifieke interesse voor geloofsopvoeding. Ouders willen graag samen hier iets aan doen, zonder dat het al te frequent is.

Het programma van de peuter- en kleutervieringen richt zich op de ouders met jonge kinderen tot ca. zes jaar (kind-op-schootvieringen tot vier jaar). Deze groep kinderen gaat vaak (nog) niet naar de gewone viering met kindernevendienst, aangezien de kinderen wat jong zijn voor de kindernevendienst en de kinderen dan toch nog een groot deel van de viering in de viering zitten en dus stil ‘moeten’ zijn. Voor deze groep worden daarom speciaal deze kindervieringen aangeboden. De viering is allereerst gericht op kinderen. Uiteraard kunnen ook ouders er wat van meenemen. Sommige ouders nemen ook deel aan avonden rond geloofsopvoeding voor ouders.

Programma

Gedurende het seizoen is er één keer per twee maanden van 10.00–10.30 uur een peuter- en kleuterviering, in totaal zes keer per jaar. Deze vieringen zijn tegelijk met andere vieringen in de parochie, maar de programmaleiding meent dat de concurrentie met de andere vieringen beperkt is. Immers, de peuter- en kleutervieringen zijn incidenteel en veel deelnemers gaan niet elke week naar de kerk. De kind-op-schootvieringen zijn maandelijks op een doordeweekse ochtend om 10.00 uur. Dit tijdstip wordt in de toekomst vervroegd, namelijk direct na schoolbegin wanneer ouders hun oudere kinderen hebben weggebracht.

De peuter- en kleutervieringen kennen de volgende opbouw: de kinderen en ouders zitten in een kring. Naar aanleiding van een voorwerp dat in een doos zit, wordt het thema van de viering geïntroduceerd. Dit wordt meestal bepaald aan de hand van het liturgisch jaar. Het thema keert terug in het Bijbelverhaal dat wordt gelezen. Daarna gaat men aan de slag met dit Bijbelverhaal. De kinderen mogen kaarsjes aansteken om voor iemand te bidden die een beetje licht kan gebruiken. Tussendoor worden enkele liedjes gezongen. Na afloop van de viering is er koffie, thee en limonade en liggen er kleurplaten rond het thema.

Voor de vieringen wordt reclame gemaakt op de website. Verder liggen er flyers achter in de kerk. Af en toe wordt er een stukje in de lokale krant geplaatst. Ten slotte is er een mailinglist waarop belangstellenden staan en ouders die de afgelopen jaren hun kind(eren) hebben laten dopen. Voor iedere viering wordt er via de mail een uitnodiging aan de mensen op deze lijst verstuurd.

Per viering wordt het programma gemaakt door een voorbereidingsgroep met een deels wisselende bezetting met vertegenwoordigers van de bezoekers. Op deze manier is ook de inbreng van nieuwe ideeën verzekerd. Verder is er wat betreft programma-ontwikkeling geen overleg met de deelnemers. Wel is er af en toe een avond over geloofsopvoeding, maar deze wordt slecht bezocht.

Inspiratie en bemensing

De pastor neemt het voortouw bij de organisatie. Naast het voorbereidingsgroepje van ouders is er een groepje dat de muzikale begeleiding verzorgt tijdens de viering. Vrijwilligers uit de parochie doen de koster-taken en verzorgen koffie, thee en limonade na afloop van de viering.

Continuïteit in de bemensing van het programma is lastig. Volgens de organisatoren binden de dertigers zich niet voor langere tijd. Ze komen een aantal keer met hun kinderen en daarna ‘zie je ze niet meer’, aldus de pastor. Uiteraard is het met de aard van de peuter- en kleutervieringen geïmpliceerd dat kinderen op een gegeven moment het programma ontgroeien. Daarmee verdwijnen ook de ouders en moeten er voor de organisatie steeds weer nieuwe vrijwilligers worden gezocht.

Organisatie en partners

Het programma kent een losse structuur met wisselende vrijwilligers en deelnemers. Er zijn geen externe partners, bijvoorbeeld scholen of kinderdagverblijven, die in het programma participeren.

Kansen en belemmeringen

Kansen: veel parochies en kerken hebben ook peuter- en kleutervieringen of iets wat daarop lijkt. Samenwerking of uitwisseling met andere kerken biedt mogelijkheden om het programma voor de peuter- en kleutervieringen te versterken of eventueel te bundelen.

Belemmeringen: volgens de programmaraad geven veel deelnemers aan dat zij duidelijk behoefte hebben aan deze vieringen. Anderzijds is de opkomst laag. De doelgroep wordt blijkbaar niet goed bereikt.

Sterke en zwakke punten

Sterke punten: de peuter- en kleutervieringen voorzien in een behoefte; het is een aanvulling op het bestaande programma in de parochie en ook voor een minder kerkbetrokken groep interessant. Het aanbod is in dit opzicht goed.

Zwakke punten: de interne bemensing is lastig te continueren. Verder is de PR onvoldoende.

Behoefte aan informatie en ondersteuning

Door de programmaleiding wordt aangegeven dat men vragen heeft over het bereiken van nieuwe deelnemers, een mogelijk vervolgaanbod en een goede PR.

2.1.2 Onderzoek onder de deelnemers

In het voorjaar van 2017 er is er een korte schriftelijke enquête gehouden onder de bezoekers van twee peuter- en kleutervieringen in Arnhem (n=16) en één kind-op-schootviering (n=7) in Deventer. De resultaten zijn in kort bestek als volgt:

Kenmerken bezoekers

De ouders komen even vaak met of zonder partner. Bezoekers zijn veelal ouders, een enkele keer zijn het bij de kind-op-schootvieringen grootouders. De bezoekers komen veelal uit de parochie.

Het zijn voor twee derde moeders die komen. Nagenoeg allen zijn hoog opgeleid, op een enkele grootouder na. Het betreft een sterk religieuze en kerkbetrokken groep. Voor het overgrote deel is men RK-kerklid. Voor driekwart is de betekenis van geloof (heel) groot, de helft gelooft in een persoonlijke God. Een derde van de bezoekers gaat regelmatig naar de kerk, de overige bezoekers één of enkele keren per jaar. Twee derde wil de kinderen Eerste Communie laten doen. Acht van de tien bezoekers voelt zich (enigszins) verbonden met de parochie, bijna de helft is vrijwilliger (geweest) in de parochie.

Karakter van het bezoek

De vieringen trekken een trouwe groep bezoekers. De helft gaat nagenoeg elke keer, een derde een paar keer per jaar. Bijna iedereen vindt de huidige frequentie goed, voor enkelen mag het ook wat vaker, namelijk maandelijks.

Evaluatie van het bezoek

De bezoekers zijn zeer positief over de vieringen. De korte tijdsduur en de ruimte vindt het merendeel goed, thema en liedjes zijn goed en het geheel is kindvriendelijk. De voorgangers krijgen ook complimenten. In hun toelichting bij de evaluatie sluiten de bezoekers aan bij hun motivatie: de vieringen slagen er goed in om kleine kinderen op een laagdrempelig en speelse manier met kerk en geloof te laten kennismaken. Er zijn enkele uiteenlopende suggesties gedaan, zoals een iets korter Bijbelverhaal, meer uitdieping van een bepaald thema, het juist wel of niet projecteren van plaatjes, of het toevoegen van een moment van samen delen of eten.

De bezoekers betreuren de lage opkomst. In dit verband wordt nadrukkelijk op de scholen gewezen als mogelijke partners.

2.2 Zin-in-zondagvieringen

2.2.1 Zelfbeschrijving en zelfevaluatie van doelstelling, programma, bemensing en organisatie

Doelstelling

Zin-in-zondag is een vorm van vieren en ontmoeten, waar het hele gezin aan kan deelnemen. Het is voor mensen die iets missen bij de reguliere vieringen op zondag, die graag meer interactie hebben. Er komen gemiddeld tussen de 15 en 40 personen.

Programma

De vieringen zijn op zondagochtend van 10.00 – 12.00 uur, zes keer per jaar. Na een gezamenlijk ontbijt wordt het Evangelie gelezen. In verschillende leeftijdsgroepen (kinderen, tieners, volwassenen) wordt het thema vervolgens in de catechese verder uitgewerkt en na drie kwartier komt men weer samen voor een afsluitende viering met muziek en verhaal over wat er in de groepen gedaan en verteld is. Soms is er afsluitend een Eucharistieviering.

Deze gezinsviering wordt meestal gehouden in het Titus Brandsmahuis te Deventer, en liefst één keer per jaar buiten. De PR verloopt via de website van de parochie, het parochieblad, flyers achter in de kerk, email en persoonlijke uitnodiging.

Men wil graag het aantal deelnemers verhogen. Dit jaar wordt geprobeerd om de communicanten erbij te betrekken door Zin-in-zondag in hun voorbereidingsprogramma op te nemen. Meer communiceren in de parochie kan wellicht ook helpen.

Inspiratie en bemensing

Er is een kerngroep van enkele ouders die met de voorganger van de betreffende viering overlegt over de lezing. Pastores gaan afwisselend voor in de viering. Een koor van ongeveer zeven mensen (volwassenen en jongeren samen) zorgt voor muzikale begeleiding. Het koor kiest van tevoren de muziek uit en oefent dan vlak voor de viering. De Evangelielezing van de betreffende zondag dient als inhoudelijke bron voor de bezinning/uitwerking in de leeftijdsgroepen.

Er is geen specifiek materiaal voor de viering beschikbaar, wat lastig is, ook om meer vrijwilligers voor de voorbereiding en uitvoering te krijgen. De problemen met de bemensing stellen ook beperkingen aan de frequentie van de bijeenkomsten.

Organisatie en partners

Het programma kent een losse structuur met wisselende vrijwilligers en deelnemers. Er zijn geen externe partners die in het programma participeren.

Kansen en belemmeringen

Kansen: uitwisseling met andere parochies die soortgelijke initiatieven hebben. Ook jezelf presenteren als vervolg op andere evenementen zoals peuter- en kleutervieringen en de Eerste Communie biedt mogelijkheden.

Belemmeringen: volgens de programmaleiders is het moeilijk om nieuwe mensen te bereiken.

Sterke en zwakke punten

Sterke punten: de vieringen voorzien in een behoefte; het is een aanvulling op het bestaande programma in de parochie. Het aanbod is in dit opzicht goed.

Zwakke punten: de interne bemensing is lastig te continueren. Er is geen specifiek materiaal voor het project.

2.2.2 De bezoekers

In het voorjaar van 2017 er is er een korte schriftelijke enquête gehouden onder de bezoekers van een Zin-in-zondagviering (n=16) in Deventer. De resultaten zijn in kort bestek als volgt:

Kenmerken bezoekers

De vragenlijst is ingevuld door 5 jongeren in de leeftijd van 16 tot 18 jaar, en 11 (groot-)ouders. In totaal waren er 13 kinderen en jongeren aanwezig in de leeftijd tussen 4 en 18 jaar. Het blijkt een echte gezinsviering te zijn, bijna steeds gaat het om beide ouders met één of meer kinderen. De bezoekers komen allen uit Deventer of directe omgeving.

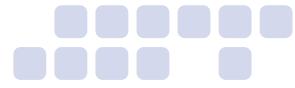
Het zijn voor twee derde moeders die komen. Nagenoeg allen zijn hoog opgeleid. Het betreft een sterk religieuze en kerkbetrokken groep, althans wat de (groot-)ouders betreft. Zij zijn nagenoeg allen RK-kerklid en de betekenis van geloof is voor hen (heel) groot. De helft gelooft in een persoonlijke God. De ouders gaan bijna allen regelmatig naar de kerk, de jongeren één of enkele keren per jaar. 8 van de 10 bezoekers voelt zich (enigszins) verbonden met de parochie, driekwart is vrijwilliger (geweest) in de parochie

Karakter van het bezoek

De vieringen trekken een trouwe groep bezoekers: driekwart gaat nagenoeg elke keer. Driekwart vindt de huidige frequentie goed, voor enkelen mag het ook wat vaker, namelijk maandelijks.

Evaluatie van het bezoek

De bezoekers zijn positief over de vieringen. De elementen ruimte, ontbijt, spel, catechese, viering en kind-of tienervriendelijkheid scoren in meerderheid goed, voor het overige voldoende. Over het bezoekersaantal en de tijdsduur is men iets minder positief. Bijna de helft vond het al met al zeer de moeite waard, een even groot aantal de moeite waard, en twee deelnemers vonden het tegenvallen. In hun toelichting bij de evaluatie sluiten de bezoekers aan bij hun motivatie: de vieringen slagen er goed in om kinderen en jongeren te betrekken, het is gezellig en interactief. Enkele suggesties betreffen de tijdsduur (mag iets korter), meer aandacht om iedereen erbij te betrekken, en wat meer uitdaging voor jongeren.

3 Evaluatie

3.1 Opzet

Voor de evaluatie van het programma maken we gebruik van de methodiek van de sterkte-zwakke analyse (SWOT-analyse). Deze methodiek is als volgt opgebouwd:

1. Allereerst worden de relevante, huidige of potentiële, doelgroepen onderscheiden.
2. Per doelgroep worden kansen en belemmeringen geformuleerd, mede op basis van de onderzoeksresultaten in de monitor.
3. Per doelgroep worden de sterke en zwakke kanten van het programma geïnventariseerd.
4. Kansen en belemmeringen die bij de doelgroep (of in de externe omgeving) bestaan, worden afgezet tegen de sterke en zwakke kanten van de Walburgis, in een zogeheten confrontatiematrix. In deze matrix worden vervolgens een aantal speerpunten aangeduid. Een speerpunt geeft aan hoe er met specifieke sterke punten kan worden ingespeeld op kansen en belemmeringen bij de doelgroep, dan wel hoe specifieke zwakke kanten versterkt kunnen worden met wederom het oog op de kansen en belemmeringen bij de doelgroep.
5. Elk speerpunt wordt vervolgens geconcretiseerd in diverse activiteiten.

Definitie van de doelgroepen

De doelgroepen van de beide typen kindervieringen zijn iets verschillend, in de zin dat de kinderen bij de kind-op-schootvieringen soms nog iets jonger zijn. We nemen niettemin beide initiatieven samen. De doelgroep betreft jonge kinderen tot 6 jaar. Deze groep gaat vaak (nog) niet naar de gewone viering met kindernevendienst, en krijgt daarom speciaal deze kindervieringen aangeboden.

De doelgroep van de Zin-in-zondagvieringen zijn gezinnen met wat oudere kinderen en tieners.

3.2 Evaluatie bereik doelgroep ouders van jonge kinderen tot 6 jaar

Uitkomsten SWOT-analyse

Voor de verhoging van het bereik van deze doelgroep gelden de volgende kansen en belemmeringen:

Kansen: er bestaat, aldus de programmaleiding, een specifieke belangstelling voor kindervieringen en breder voor geloofsopvoeding, omdat op scholen hiervoor nauwelijks nog aandacht is.

Belemmeringen: de deelname is laag en de oorzaak hiervan is niet goed bekend; enkele geënquêteerde ouders verwijzen naar scholen als partners. We hebben hiernaar geen extra onderzoek gedaan, maar menen dat de Gelegenheidsstructuur van zondagse vieringen in de kerk vermoedelijk te beperkt is dan wel een barrière vormt.

Voor het verhogen van het aantal deelnemers gelden de volgende sterke en zwakke punten van het programma Kindervieringen:

Sterke punten: het programma wordt als heel goed geëvalueerd door de deelnemers.

Zwakke punten: door de programmaraad worden de volgende zwakke punten genoemd: het wisselende en krappe vrijwilligersbestand, en de slechte PR.

Daarnaast is de samenwerking met andere parochies of met protestantse gemeenten die ook kindervieringen aanbieden, gering. Samenwerking kan bijdragen aan de genoemde sterke en zwakke punten: programma, bemensing en PR.

Wanneer we de bovenstaande gegevens combineren, ontstaat een confrontatiematrix met vier kwadranten. Door de sterke en zwakke punten te betrekken op de kansen en belemmeringen hebben we vier speerpunten gedefinieerd om de doelgroep beter te bereiken.

Confrontatiematrix doelgroep ouders met jonge kinderen

Speerpunten en mogelijke actiepunten

In het eerste kwadrant (met sterke kanten inspelen op kansen) worden geen speerpunten benoemd. Het huidige programma is goed en komt tegemoet aan de specifieke interesse van de doelgroep

In het tweede kwadrant (met sterke kanten inspelen op belemmeringen) is te benoemen:

Speerpunt 1: hoe kunnen we het programma versterken of uitbreiden om de beperkte gelegeheidsstructuur te verruimen?

Mogelijke actiepunten:

- 1) Het programma in een eventueel wat aangepaste vorm naar de belangstellenden toebrengen; katholieke basisscholen liggen het meest voor de hand. Mogelijk zijn er ervaringen hiermee in andere parochies of kerkelijke gemeenten.

In het derde kwadrant (zwakke kanten versterken met het oog op kansen) is als speerpunt te definiëren:

Speerpunt 2: hoe kunnen we de bemensing versterken om het programma te continueren in de huidige vorm?

Mogelijke actiepunten:

- 2) Uit de aard der zaak (kinderen worden ouder) kent het vrijwilligersbestand een sterk verloop. Efficiënte organisatie en eventueel het uitwisselen van materiaal met andere initiatieven kan de tijdsinvestering beperken.

In het vierde kwadrant (zwakke kanten versterken met het oog op belemmeringen) zijn twee speerpunten benoemd.

Speerpunt 3: hoe kunnen we de bemensing versterken om het programma ook naar de doelgroep toe te brengen, in casu naar scholen?

Mogelijke actiepunten:

- 3) Investeren in bereik nieuw publiek op scholen en daar netwerk kindervieringen oprichten. Hiervoor is in eerste instantie professionele inzet nodig.

Speerpunt 4: hoe kunnen we de PR versterken om meer ouders te bereiken?

Mogelijke actiepunten:

- 4) De PR richting scholen ontwikkelen, zowel om het bezoek aan de huidige vieringen te vergroten als om mogelijk een programma op scholen te ontwikkelen.

3.3 Evaluatie bereik doelgroep gezinnen

Uitkomsten SWOT-analyse

Voor de verhoging van het bereik gelden in de doelgroep de volgende kansen en belemmeringen:

Kansen: Er liggen kansen door een verbinding te maken met andere parochiële activiteiten, zoals Eerste-Communievoorbereiding en de kindervieringen. Overigens zijn de eerste ervaringen hiermee dat het niet betekent dat ouders na de Eerste Communie meteen met hun kinderen trouwe deelnemers worden van Zin-in-Zondag. Een andere manier van integratie is door een vervolg voor Zin-in-Zondag te organiseren wanneer de kinderen het initiatief ontgroeid zijn. Zo gaat de huidige groep in Deventer verder als gespreksgroep voor volwassenen onder de titel ‘Zin-in-Zondagavond’.

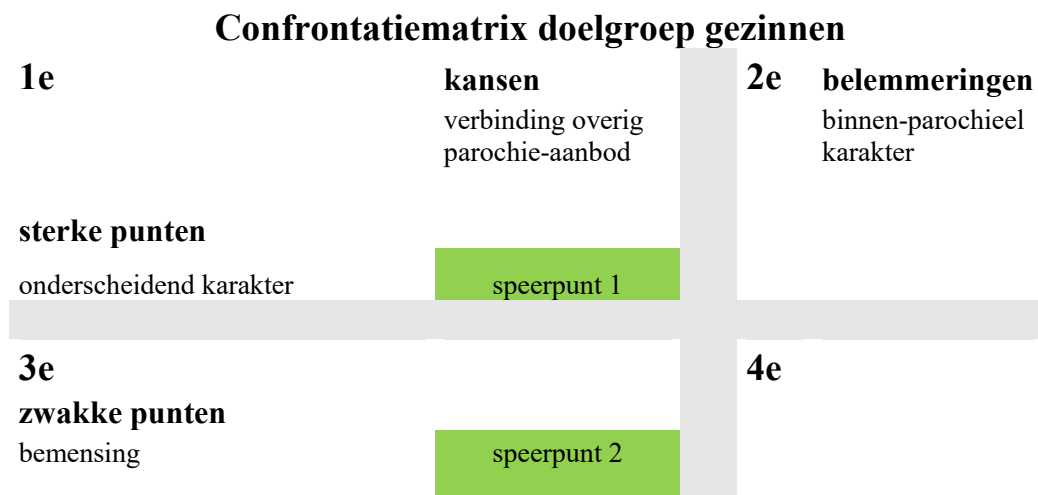
Belemmeringen: De deelname is beperkt en de huidige deelnemers zijn voor het overgrote deel sterk betrokken bij de parochie. De bezoekersgroep is ook heel trouw. De keerzijde is dat de vieringen blijkbaar geen aantrekkingskracht hebben buiten de parochie.

Voor het verhogen van het aantal deelnemers gelden de volgende sterke en zwakke punten van het programma Kindervieringen:

Sterke punten: het programma wordt als een goed en onderscheidend aanbod naast de bestaande vieringen gezien.

Zwakke punten: door de programmaraad worden de volgende zwaktepunten genoemd: een krap vrijwilligersbestand en gebrek aan materiaal voor de vieringen. Meer uitwisseling met parochies en protestantse gemeenten die ook dergelijke vieringen bieden, kan mogelijk beter materiaal opleveren.

Wanneer we de bovenstaande gegevens combineren, ontstaat de volgende confrontatiematrix, met in kleur een drietal speerpunten aangegeven om de doelgroep gezinnen beter te bereiken.

Speerpunten en actiepunten

In het eerste kwadrant (met sterke kanten inspelen op kansen) is te benoemen als speerpunt:

Speerpunt 1: hoe kunnen we het onderscheidende karakter van het programma beter benutten om aan te sluiten bij het overige parochie-aanbod?

Mogelijke actiepunten:

- 1) De Zin-in-zondagviering duidelijk profileren en tegelijk integreren met activiteiten die gelijktijdig plaatsvinden of eraan vooraf gaan, alsmede ook expliciet een vervolg ontwikkelen.

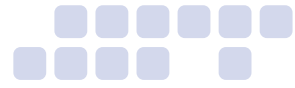
In het tweede kwadrant (met sterke kanten inspelen op belemmeringen) wordt geen speerpunt benoemd. Gezien de aard van het initiatief is uitbreiding naar randkerkelijke doelgroepen niet haalbaar.

In het derde kwadrant (zwakke kanten versterken met het oog op kansen) betreft het:
Speerpunt 2: hoe kunnen we de bemensing versterken voor continuïteit en integratie van het initiatief?

Mogelijke actiepunten:

- 2) a: Door betere aansluiting met andere initiatieven kunnen vrijwilligers/deelnemers gemakkelijker doorstromen, hetgeen de bemensing ten goede komt.
b: Een netwerk Zin-in-zondagvieringen oprichten en ervaringen en materiaal (en eventueel uitvoering) delen. Hierdoor hoeft er ook minder beroep op de deelnemers te worden gedaan.

In het vierde kwadrant (zwakke kanten versterken met het oog op belemmeringen) worden geen speerpunten benoemd. Gezien de aard van het initiatief is uitbreiding naar randkerkelijke doelgroepen niet haalbaar.

4 Perspectieven

De evaluatie van het programma Geloofsopvoeding in de parochies in Arnhem en Deventer heeft een aantal mogelijke actiepunten opgeleverd ter versterking van de verschillende activiteiten. Aanvullend en voortbouwend op deze evaluatie willen wij het programma kort situeren in de brede context van de huidige seculariserende samenleving en de daarin veranderende rol van de kerken. Op deze manier zijn enkele perspectieven voor de middellange termijn te schilderen, die deels ook zaken impliceren die verder gaan dan de huidige mogelijke actiepunten.

De hoge drempel van het huidige programma

Het project Stadskerken 2.0 heeft tot doelstelling om innovatief pastoraat te ontwikkelen, onder andere voor de groep hoogopgeleide, ‘postmoderne’ burgers, die geïnteresseerd zijn in spirituele en levensbeschouwelijke verdieping en zelfontplooiing, en voor de groep van de ‘moderne’ burgers die minder in verdieping zijn geïnteresseerd maar wel behoefte aan steun en houvast hebben in allerlei situaties in het dagelijks leven. Het programma Geloofsopvoeding is speciaal bedacht voor deze laatste groep. Uit de monitor van de kindervieringen en gezinsvieringen blijkt echter dat de deelnemers bijna allemaal hoogopgeleid zijn. Blijkbaar bereikt het programma ouders die met en voor hun kinderen een verdiepend moment zoeken. Tegelijk bestaat er ook een hoge drempel voor andere deelnemers. Weliswaar wordt een groep bereikt die minder vaak de zondagse vieringen bezoekt, maar de lage opkomst wijst erop dat de huidige activiteiten voor andere ouders onvoldoende gelegenheid bieden of weinig uitnodigend zijn. Bij Zin-in-Zondag is de opkomst ook laag, maar hier betreft het gezien de deelnemers de facto een binnen-parochieel initiatief dat verder versterkt kan worden door betere integratie met andere activiteiten binnen de parochie. Hiertoe zien we ook al aanzetten, namelijk het integreren van andere kerkelijke momenten in deze vieringen, zoals de Eerste Communie. Uiteraard kan ook aan de Vormselvoorbereiding worden gedacht. Dit betekent dat het hier gaat om een pastorale innovatie binnen de parochie, waarin vernieuwende vormen van liturgie, sacramentenvoorbereiding en gemeenschapsvorming worden beproefd om een nieuwe generatie van betrokken en gemotiveerde gelovigen aan de parochie te (blijven) binden.

De katholieke school als partner

Indien men via de kindervieringen geloofsopvoeding of wellicht religieuze oriëntatie voor een bredere groep beoogt, zal men een andere weg dienen te bewandelen. Dan zal men naar de plekken moeten gaan waar de kinderen (en hun ouders) er al zijn. Katholieke scholen zijn het meest voor de hand liggend. Een dergelijk initiatief richting de school sluit aan bij recente ontwikkelingen in het onderwijs, waar een voortdurende

golfbeweging kan worden waargenomen tussen een nadruk op kwalificatie (cognitieve ontwikkeling) en een nadruk op *Bildung*. Recentelijk heeft de Onderwijsraad³ opnieuw een lans gebroken voor ‘brede onderwijskwaliteit’ met ook veel aandacht voor socialisatie en persoonsvorming, naast kwalificatie. Dat betekent belangstelling voor levensbeschouwingen en tradities, en voor sociaal-emotionele en morele vorming van kinderen. Zeker binnen katholieke scholen liggen er daarom mogelijkheden om vanuit parochies hierbij aan te sluiten, uiteraard met oog voor de relatieve positie die men inneemt naast andere initiatieven op dit terrein. Tegelijk zitten scholen verlegen om ritueel-expressieve vormen. Het is geen gemakkelijke weg, maar het publiek ervoor is aanwezig.

³ Onderwijsraad (2016), *De volle breedte van onderwijskwaliteit*. Den Haag

Onderzoekscentrum religie en samenleving

Het Kaski verricht toegepast wetenschappelijk onderzoek naar vraagstukken rond religie en samenleving. We hebben een lange ervaring als één van de oudste sociaal-wetenschappelijke instituten van Nederland.

U kunt bij ons terecht voor diverse vormen van onderzoek, zoals enquêtes, prognoses, evaluatieonderzoek en kwalitatief onderzoek via interviews en focusgroepen.

Naast onderzoek bieden wij ook beleidsadvisering en ondersteuning aan.

Het Kaski is onderdeel van de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen, en lid van de Vereniging voor Beleidsonderzoek.

Erasmusplein 1
6525 HT Nijmegen

Postbus 9103
6500 HD Nijmegen

Telefoon:
024 - 365 35 31

www.ru.nl/kaski
info@kaski.ru.nl